

POZICIJA

2013 m. Nr.1.

LIETUVOS ŽMOGAUS TEISIŲ ASOCIACIJOS INFORMACINIS LEIDINYS

Leidžiamas nuo 1989 metų

LŽTA ATSTOVAUJA:

Tarptautinei Žmogaus Teisių
Gynimo Federacijų Lygai
FIDH (būstinė Paryžiuje)
www.fidh.org

Europos Žmogaus Teisių
Asociacijai
AEDH(būstinė Paryžiuje)
www.eu.org

Tarptautinei Helsinkio
Žmogaus Teisių Federacijai
IHF (reformuojama)
www.ihf-hr.org

Asociacijos steigėjai:

Egidijus BIČKAUSKAS
(teisininkas, Kovo -11-tosios Akto signataras)

Vytautas BUDNIKAS
("Pozicijos" vyr.redaktorius)

Antanas BURACAS

(LMA akademikas)

Stasys BUŠKEVIČIUS

(politikas)

Arimantas DUMČIUS

(habil.dr., profesorius, LR Seimo narys)

Stanislovas DOBROVOLSKIS

(kunigas, vienuolis)

Bronius GENZELIS

(profesorius, Kovo11-tosios Akto signataras)

Romas GUDAITIS

(rašytojas, Kovo11-tosios Akto signataras)

Egidijus KLUMBYS

(gydytojas, Kovo11-tosios Akto signataras,
LR Seimo narys)

Bronius KUTAVIČIUS

(kompozitorius)

Justinas MARCINKEVIČIUS

(rašytojas, poetas)

Vytautas MARTINKUS

(rašytojas)

Algimantas NASVYTIS

(architektas)

Kęstutis LAPINSKAS

(LR Konstitucinio Teismo pirmininkas 2008-
2011 metais, Kovo11-tosios Akto signataras)

Juozas OLEKAS

(gydytojas, LR Seimo narys)

Viktoras PETKUS

(Lietuvos Helsinkio grupės steigėjas)

Juras POŽELA

(akademikas)

Pranas RACIŪNAS

(kunigas, vienuolis)

Kazimieras UOKA

(Kovo -11-tosios Akto signataras)

Stasys UOSIS

(habil. dr., profesorius)

**Lietuvos Respublikos Prezidentei
Lietuvos Respublikos Seimui
Lietuvos Respublikos Vyriausybei
Žiniasklaidai**

LIETUVOS ŽMOGAUS TEISIŲ ASOCIACIJOS PAREIŠKIMAS

2013 m. balandžio 4 d.
Vilnius

Dėl EŽTT teisėjų

Lietuvos Respublika siūlo kandidatų į Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) teisėjus, Mykolo Romerio universiteto mokslų daktarą, Vilniaus ir Oksfordo universitetų absolventą, tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės specialistą bei žmogaus teisių gynėją profesorių dr. Igną Vėgėlę.

Tačiau šį siūlymą paviešinus visuomenei, Lietuvos gėjų lyga (LGL), prieštaraujama I.Vėgėlės kandidatūrai, kreipėsi į Europos Tarybos Parlamentinę Asamblėją, Lietuvos Respublikos Ministrą Pirmininką ir Teisingumo Ministrą, į EŽTT teisėjus dėl tariamai neigiamo jo požiūrio į transseksualių teises.

Savo ruožtu Lietuvos žmogaus teisių asociacija (LŽTA) yra įsitikinusi, kad tokie LGL veiksmai pažeidžia prof. dr. Igno Vėgėlės ir Lietuvos piliečių konstitucines teises į saviraiškos laisvę: žmogus turi teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti (LR Konstitucijos 25 str.).

(Nukelta į 2 p.)

KAI PILIEČIAI - TIK BALASTAS VALSTYBEI

Nepartinis demokratinis judėjimas Mokslų akademijoje surengė disputą "Kaip sustabdyti masinę emigraciją?" Regis, ir politikai susigriebė. Spauldoje ir televizijos debatuose užvirė diskusijos. Daug patoso, daug skambių žodžių, skirtingos nuomonės, bet vieningo supratimo, kaip emigraciją stabdyti, regis, nerasta.

O tam yra daugybė būdų. Pirmiausia reikėtų sukurti jei ne geras, tai bent pakenčiamas sąlygas iniciatyvai ir verslui, kad žmonės galėtų duoną užsidirbti čia, o ne vyktų jos svetur ieškoti. Bet verslui sąlygos niekada nebus geros, jei valstybė nebus teisinga savo piliečių atžvilgiu - vieniems motina, o kitiems pamotė. Būtent dėl to Lietuvoje turime iškreiptą konkurenciją - monopolininkai tyčiojasi iš smulkiųjų verslininkų, bankai lupa devynis kailius, o valstybės institucijos reketuoja visus, kas tik rodo ekonominę gyvastį.

(Nukelta į 3 p.)

Pažymėtina, kad Lietuvos gėjų lyga savo pareiškimuose apeliuoja į lygybę prieš įstatymą bei tolerancijos ir pliuralizmo principus, tačiau akivaizdžiai pati juos pažeidžia, nes teisę turėti ir reikšti savo įsitikinimus ne kartą yra pabrėžęs Europos žmogaus teisių teismas ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. EŽTT saviraiškos laisvę vertina kaip vieną esminių demokratinės visuomenės pagrindų ir vieną svarbiausių visuomenės pažangos bei kiekvieno individo raidos sąlygų. EŽTT sprendimuose pabrėžiama, kad ši laisvė taikytina ne tik informacijai ar idėjoms, kurios yra palankios ar nėra įžeidžiančios (nepavojingos), bet ir informacijai, kuri yra šokiruojanti, erzinanti ar trikdanti visuomenę ar atskirą jos dalį. EŽTT pažymi, kad tokie yra pliuralizmo, tolerancijos ir liberalumo, be kurių nėra demokratinės visuomenės, reikalavimai, o tai reiškia, kad bet kokie valstybės nustatyti formalumai, sąlygos ar apribojimai privalo būti proporcingi siekiamam teisėtam tikslui (*Handyside v. Jungtinė Karalystė, 1976*). Taigi tiek LR Konstitucija (25 str.), tiek Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (10 str.) garantuoja asmens teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti, nekliudomai ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas.

Darytina išvada, kad Lietuvos gėjų lyga nepalankiai vertina Igno Vėgėlės kandidatūrą į Europos Žmogaus Teisių Teismo teisėjus dėl jo viešų pasisakymų, pirmiausiai dėl transseksualų teisių. Tačiau LGL nepalankiai vertina ir kitų iškilų visuomenės veikėjų pasisakymus šeimos temomis - Ireną Degutiene, Juozą Imbrasą, Andrių Kubilių, Nijolę Sadūnaitę, A. Ambramikienę, R. Baškiene, R. Šalaševičiūtę, E. Klumbį, kun. Ričardą Doveiką, vysk. S. Tamkevičių ir kitus). Toks vertinimas sudaro įspūdį, kad oponuojanti organizacija gali ginčyti ne tik Lietuvos Respublikos teikiamų kandidatų į EŽTT teisėjus teisėtumą bei pagrįstumą, bet ir kitas iš LR Konstitucijos kylančias piliečių teises ir pareigas, o tai iš esmės prieštarauja Lietuvos piliečių konstitucinių laisvių, pliuralizmo, tolerancijos ir liberalumo principams.

LŽTA pažymi, kad tam tikrų organizacijų ar piliečių grupių siekis naudotis išskirtinėmis teisėmis į nekvestionuojamą nuomonę prieštarauja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatoms.

Profesorius dr. I. Vėgėlė yra advokatas, Lietuvos Helsinkio grupės narys, jis gynė ir gina žmogaus teises bei laisves. Iškilus Lietuvos ir tarptautinės kultūros bendruomenės atstovas, vienas iš Lietuvos Helsinkio grupės steigėjų Tomas Venclova yra pasakęs, jog „Lietuvos Helsinkio grupės prioritetą buvo žmogaus teisės, iš kurių logiškai išplaukia ir valstybinė nepriklausomybė, ir visavertis tautinis gyvenimas, ir mažumų plėtotė, ir sąžinės bei tradicinės ir netradicinės kultūros laisvė.“ Todėl abejoti Lietuvos Helsinkio grupės narių (tarp jų ir I. Vėgėlės) humanistiniais seikiais nėra nei teisinio, nei moralinio pagrindo.

Lietuvos žmogaus teisių asociacija remia prof. dr. Igno Vėgėlės kandidatūrą į Europos Žmogaus Teisių Teismo teisėjus. Šis asmuo yra žinomas tarptautinės ir ES teisės mokslininkas ir aktyvus žmogaus teisių gynėjas, o LGL siekis trukdyti prof. dr. I. Vėgėlei tapti EŽTT teisėju yra akivaizdus piktnaudžiavimo žmogaus teisėmis ir konstitucinėmis piliečių laisvėmis pavyzdys.

Lietuvos žmogaus teisių asociacija remia Jos Ekselencijos Prezidentės Dalios Grybauskaitės, Ministro pirmininko Algirdo Butkevičiaus ir teisingumo ministro Juozo Bernatonių pasirinkimą skirti žmogaus teisių gynėją, prof. dr. I. Vėgėlę Europos Žmogaus Teisių Teismo teisėju.

Pažymime, kad Lietuvos žmogaus teisių asociacija atstovauja Europos Žmogaus Teisių Asociacijai (AEDH) ir Tarptautinei Žmogaus Teisių Lygų Federacijai (FIDH), yra šių tarptautinių žmogaus teisių organizacijų narė.

ANTANAS BURAČAS -	Lietuvos žmogaus teisių asociacijos steigėjas, LMA akademikas, ekonomikos mokslų habilituotas daktaras, Lietuvos edukologijos universiteto profesorius
BRONISLOVAS GENZELIS -	Humanitarinių mokslų habilituotas daktaras, profesorius, Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Akto „Dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo“ signataras
PETRAS GRĖBLIAUSKAS -	Lietuvos žmogaus teisių asociacijos komiteto narys, teisininkas
ROMUALDAS OZOLAS -	filosofas, Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Akto „Dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo“ signataras
STANISLOVAS BALČIŪNAS -	„Versmės“ leidyklos „Lietuvos valsčių“ serijos monografijų vyr. redaktorius
VYTAUTAS BUDNIKAS -	Lietuvos žmogaus teisių asociacijos pirmininkas, „Pozicijos“ vyr. redaktorius
STASYS STUNGURYS -	Lietuvos Helsinkio grupės narys
ČESLOVAS LADUKAS -	Socialinių mokslų daktaras, docentas.

KAI PILIEČIAI - TIK BALASTAS VALSTYBEI*(atkelta iš 1 p.)***Piliečiai ir teisingumas**

Valstybės teisingumas piliečių atžvilgiu suprantamas kaip teismų teisingumo vykdymas, skaidrus prokuratūros, FNTT, STT ir kitų teisėtvarkos institucijų darbas. Tačiau gero jų darbo nedera tikėtis, kol šių institucijų darbuotojai dirba už grašius, vos galą su galu sudurdami. Keistokai, net nusikalstamai atrodo iškreipta mūsų šalies atlyginimų sistema, kai bankų ir energetikos sektoriaus darbuotojai gauna milžiniškus atlygius už monopolinę veiklą, o žmonės, saugantys mūsų ramybę, tvarką, sveikatą, gyvybę, besirūpinantys mūsų vaikų švietimu, negali laiku susimokėti už būsto šildymą. Taigi politikai pirmiausiai turėtų stvertis šio darbo.

Piliečio santykis su valstybe suprantamas kaip jo dalyvavimas savosios valstybės gyvenime, savivaldoje, jo galimybė išsirinkti patikimus, kompetentingus žmones, kurie atstovautų piliečiams, o ne siaurių interesų grupei. Piliečiai turi jausti ne deklaratyvią, o realią galimybę įtakoti valdžią. Tai yra susiję su jų rinkimų teise ir galimybe dalyvauti priimant svarbiausius valstybės sprendimus. Piliečiai turi turėti teisę ginti savąją kalbą, kultūrą, paveldą ir kt., dalyvauti teisingumo vykdyme, žodžiu, jie turi būti reikalingi savo valstybei.

Akivaizdu, kad jie šios teisės neturi, nes referendumui inicijuoti reikalaujama 300 tūkst. iniciatorių parašų (12 proc. rinkėjų skaičiaus), nors kitose demokratiškose šalyse šis skaičius sudaro 1,2-1,5 proc. rinkėjų. Iš piliečių atimama LR pilietybė, vos jie priima kitos šalies pilietybę. Susidaro įspūdis, kad piliečiai yra balastas ir galvos skausmas mūsų valstybei, nes tų teisių, kurios įvardijamos svarbiausiuose šalies įstatymuose, jie neturi. Jie negali išsirinkti savo seniūno ar seniūnaičio, vietos bendruomenė negali siūlyti savo kandidato į savivaldybės tarybą (tai gali tik politinė partija), negali tiesiogiai išsirinkti mero, negali siūlyti savo kandidato į Europos Parlamentą (tai partijų prerogatyva), negali dalyvauti teismuose tarėjais ar visuomenės atstovais, negali rinkti teisėjų ir kt.

Jie tegali liūdnei stebėti į nežinią plaukiantį laivą, kuris vadinasi Lietuvos valstybė. Tuomet jiems ir iškyla pagrįstas klausimas: ar tai jų valstybė?

Formalioji demokratija

Emigracijai sustabdyti nepakanka vien gražių žodžių ir intencijų. Galiausiai intencijoms nebėra laiko. Būtina kuo sparčiau keisti valstybės įstatymus ir leisti piliečiams įsitikinti, kad jie gali realiai dalyvauti valstybės kūrimo procesuose, leisti jiems rinkti į valdžią kompetentingus, protingus ir sąžiningus žmones. Tam reikia priversti politines partijas šiek tiek „pasislinkti“ - reikia keisti rinkimų įstatymus į vietos savivaldą, Seimą ir Europos Parlamentą, leisti piliečiams dalyvauti teismuose tarėjais ar prisiekusiaisiais, leisti jiems rinkti teisėjus, merus, seniūnus ir pan. Tai ir vėl turi būti siejama su valstybės įstatymų pakeitimais.

Nėra prasmės įtikinėti valdžios atstovus, jog būtina ką nors daryti. Kas bent kiek susipažinęs su įstatymų leidy-

bos virtuve, gali patvirtinti, jog daugelis įtakingų valdžios vyrų ir moterų puikiai supranta, kaip kuriama pilietinė visuomenė. Jie supranta, jog pirmiausia reikia pažadinti vietos bendruomenes - tik nuo jų aktyvumo priklauso visuomenės pilietiškumas. Tačiau tie, kurie suvokia, kaip tai galima padaryti, paprasčiausiai nenori visuomenės aktyvumo. Keblu ar net bangu, kad bus suardytas nusistovėjęs visuomenės valdymo modelis. Štai kodėl piliečiai siūlo valdžiai įvairiausius projektus, o ši net Konstitucinio Teismo sprendimų nevykdo. Norėdami priversti valdžią susirūpinti tvarka šalyje, turime nusikratyti iliuzijų ir susitarti, kad tvarka ateina pirmiausiai per teisėkūrą. Mitingai, piketai, peticijos tėra ramstis tiems, kurie siekia realiai pakeisti padėtį ir įtvirtinti pokyčius teisiniu būdu, keičiant įstatymus ir teisės aktų nuostatas.

Politologai, kurie iš esmės yra politinių partijų trubadūrai, gali žarstyti kaltinimais vieni kitiems, daug ir gražiai kalbėti apie visuomenės dalyvavimą teisingumo vykdyme, dalyvavimą priimant svarbiausius valstybės sprendimus, tačiau kol Teismų įstatyme nebus įtvirtintas tarėjų ar prisiekusiųjų institutas, kol Civilio proceso kodekse ar Administracinių bylų teisenos įstatyme nebus suteikta teisė piliečiams ir visuomeninėms organizacijoms ginti viešąjį interesą, tol žodžiai liks geriausiais palinkėjimais. Teismai neleidžia piliečiams ginti viešojo intereso ne todėl, kad teisėjai yra blogi, o todėl, kad to neleidžia įstatymas. Ikitiesminio tyrimo institucijos (prokuratūra, policija) pažeidinėja piliečių teises, pateikdamos nepagrįstus kaltinimus taikant suėmimą ar kitaip suvaržant piliečių laisvę ne todėl, kad ten dirba blogi žmonės, o todėl, kad Baudžiamajame ir Baudžiamojo proceso kodeksuose nenumatyta jokia šių institucijų atsakomybė už tai, kad jos neteisėtai veikė prieš pilietį ir padarė jam žalą. Bendruomenės neaktyvios ne todėl, kad Lietuvos žmonės neinicijatyvūs arba neišprusę, o todėl, kad įstatymai bendruomenėms neleidžia dalyvauti rinkimuose į vietos savivaldą, nuo kurios priklauso bendruomenių, o kartu ir piliečių aktyvumas. Mūsų šalies valdymas perdėm centralizuotas. Centralizuotos netgi savivaldybių lėšos. Todėl žodžiais mes raginami būti pilietiškais ir aktyviais, o realiaime gyvenime matome, jog vis smarkiau ribojamos ir varžomos mūsų pilietinės laisvės.

Politinės partijos

Ypatingas mūsų visuomenės skaudulys yra politinės partijos. Šio juridinio darinio destrukcija akivaizdi, jos šiandien uzurpavo svarbiausias konstitucines piliečių teises. Vietos savivaldos, Seimo ir Europos Parlamento rinkimų įstatymai, regis, sukurti išimtinai politinių partijų naudai, nors šalies Konstitucija politinėms partijoms jokių privilegijų nesuteikia. Vien Savivaldybių tarybų rinkimų įstatyme politinė partija minima net 117 kartų, tarsi tai būtų ne piliečių savivaldos įstatymas, o partijų savivaldos reglamentas. Beje, čia netinka šnetgi daugiskaita. Susidaro įspūdis, kad pagal savo prigimtį ir faktinius darbus tai yra viena organizacija, kuri kaip chameleonas keičia spalvas. Būtent politinės partijos nenori išleisti iš rankų visuomenės ir valstybės resursų valdymo monopolio. Gal tai ir ne-

būtų didžiausia bėda, bet visuomenė neturi demokratiškų partijų. Formaliai turėdamos skirtingas programas, jos gali jungtis į koalicijas, būti opozicijoje, arba ir viena, ir kita tuo pat metu. Pvz., Lietuvos Socialdemokratų partija gali būti opozicija Tėvynės Sąjungai – Lietuvos krikščionimis demokratams Seime ir tuo pat metu koalicijoje Kauno miesto savivaldybėje. TS-LKD partija, deklaruodama krikščioniškųjų vertybių apsaugą, neįžvelgia jokių kliūčių vienytis su Liberalų sąjūdžiu ir Liberalų ir centro sąjunga, kurių doktrinoje daugiausia laisvių be privalomų pareigų, įskaitant pareigas tradicinei šeimai, tautai ir valstybei. Nė vienai iš politinių partijų nekyla noras aiškintis, kaip partijos Lietuvos Rusų aljansas ir Lenkų rinkimų akcija gali veikti tautybių pagrindu. Šie faktai tik patvirtina politinių partijų siaurų grupinių interesų prigimtį. Ir tai bene didžiausia mūsų bėda.

Tačiau rinkimų įstatymais sukūrę joms alternatyvą (išplėtę bendruomenių galimybes), galime tikėtis demokratiškesnių permainų ir politinėse partijose, galime pasiekti, kad jos realiai atstovautų valstybei, o ne grupiniams interesams.

Kitas ne mažiau svarbus visuomenės dalyvavimo valstybės valdyme baras - įstatymų vykdymo priežiūra. Nėvykdomi geri įstatymai tėra tik skambi deklaracija. Tačiau tai atskiro pokalbio tema.

Neabejotina, jei ryžtingai pasuktume šiuo keliu, pakankamai greitai susigrąžintume piliečių pasitikėjimą savo valstybe, o tai, esu tikras, vienintelis būdas juos išlaikyti savojoje žemėje.

Vytautas Budnikas

Lietuvos žmogaus teisių asociacijos pirmininkas

AR LIETUVOJE VARŽOMA SUSIRINKIMŲ LAISVĖ?

„Žinių radijo“ laidoje Skirmantas Malinauskas kalbina Kauno technologijų universiteto profesorius, sociologą Gediminą Merkį, Tolerantiško jaunimo asociacijos valdybos pirmininką Artūrą Rudomanskį, Lietuvos tautinio jaunimo sąjungos vadovą Julijų Panką, Lietuvos Žmogaus teisių asociacijos pirmininką Vytautą Budniką (kalba netaisyta).

Vilniaus apygardos teismas nutraukė bylą, kurioje už dalyvavimą mitinge prie Valstybės saugumo departamento 500 litų bauda buvo nubaustas visuomenininkas Darius Kuolys. Apygardos teismas paskelbė, jog meninė pilietinio pobūdžio akcija, kurios metu buvo piešiamas žodis „Tiesos“, nepažeidė kitų asmenų teisių ir laisvių, viešosios rimties ir nesukėlė neigiamų pasekmių. Dėl panašių akcijų teismo suolus teko trinti ir dabartiniam Seimo nariui, profesoriumi Povilui Gyliui, Lietuvos Sąjūdžio iniciatyvinės grupės nariams Romualdai Ozolui,

Bronislovui Genzeliui ir Alyvdui Medalinskiui. Praėjusią savaitę paskelbta, jog kovo 11-ąją Lietuvos tautinio jaunimo atstovams nebus leidžiama žygiuoti Gedimino prospektu. Ar valdžios atstovai stengiasi apginti viešąją tvarką ir bendražmogiškas vertybes, ar kuria dirbtines kliūtis neįtinkančioms organizacijoms ?

Skirmantas Malinauskas: *Pirmiausiai paklauskiau paties bendrausio: Kaip jums atrodo, ar Lietuvoje Konstitucija garantuota teisė susirinkti, išsakyti savo nuomonę visuomenei realizuojama? Ar veikia Konstitucija? Ar nėra jokių problemų?*

Gediminas Merkys: Laisvai susirinkti yra bazinė, pamatinė teisė. Lietuvoje ji subtiliai, rafinuotai, gal ne visai atvirai, o kai kada ir atvirai varžoma. Šiandien apie 20 Konstitucijoje deklaruojamų straipsnių neveikia. Jų nuostatos Lietuvoje tiesiog paniekintos, sutryptos. Mūsų šalyje iškilo konstitucinės santvarkos atstatymo problema, įskaitant ir šią jūsų minėtą teisę.

S.M.: *Jūs sakote, šios teisės nepaisoma. Kokie požymiai tai jums leidžia teigti?*

G.M.: Požymių daug. Pavyzdžiui, procedūros. Socialiniai protestai, susirinkimai yra viena iš socialinio protesto formų. Kitos socialinio protesto formos yra peticijos, streikai. Kažkuriuo metu Lietuvoje netgi statistinių duomenų nebuvo. Teismai uždraudė streikus. Lietuvoje atsirado klasinis teisingumas. Buvusios Markso laikais priešpriešos tarp proletarų ir buržua nebėra. Tačiau yra atskiros interesų, valdžios grupės, kurios siekia riboti viešumą, galimybę išreikšti nuomonę.

Klausytojas: *Pašnekovas sako tiesą. Saugumo tarnybos nuolat klausosi mūsų pokalbių. Tarybiniais laikais irgi klausydavosi, bet triskart mažiau. Remiuosi D. Kuolio laida. Tada buvo viskas pigu, politika mažai kas domėjosi. O dabar viskas pabrango, tačiau visos demokratinės galimybės mažinamos, kad niekas niekur nelįstų, niekur nesikištų, žmonės nuolat gąsdinami.*

S.M.: *Pone Merky, gal žmonės baiminasi būti pilietišškai aktyvūs? Telefonu skambinęs žmogus tvirtina, kad žmonės gali būti sekami. Mes apie tai girdime net iš aukščiausių šalies vadovų. Viešai kalbama, kad mūsų klausomasi, kažkur keliauja pokalbių stenogramos. Gal mes grįžtame į laikus, kai žmogus bijo būti pilietišškai aktyvus?*

G.M.: Tam tikros tiesos yra. Aš manau, kad žmonės bijo. Net profsąjungas bijo steigti. Neseniai lankiausi biudžetinėje organizacijoje. Kalbėjau švietimo darbuotojams. Maniau, kad iš tikrųjų ne viskas yra gerai. Bet kai sužinojau, kad švietimo sektoriuje žmonės bijo steigti profsąjungas, mane ištikio šokas. Tai protu nesuvokiama. Norėčiau pažvelgti į socialinį protestą plačiau. Civilizuotos socialinio protesto formos - peticijos, mitingai, susirinkimai, referendumo inicijavimas. Socialinis protestas persipina

su pilietiniu dalyvavimu. Jis yra civilizuotas, priešingai, nei tokios kriminalizuotos teisės formos, kaip, tarkime, riaušės. Iš istorijos žinome, kad pvz., Italijoje Raudonosios brigados sprogdindavo ar šaudydavo reikšdamos savo protestą. Noriu atkreipti dėmesį į tai, kad civilizuotos socialinio protesto formos, įskaitant susirinkimus, yra itin vertingas socialinis aktas. Moderni visuomenė funkcionuoja kaip sudėtingas organizmas, o, tarkime, susirinkimas - kaip lėktuvo ar automobilio borto kompiuteris, kuris praneša, kad kažkokiai interesų grupei kažką skauda, jog kažkas ne visai tvarkoj, kad ji sunerimusi, jaučiasi prispausta ir pan. Demokratijos sąlygomis nereikia baimintis išnaudoti šį grįžtamojo ryšio kanalą, reikia kalbėtis su tomis interesų grupėmis, įtikinti jas, nuraminti, išgirsti jų argumentus, daryti kompromisus. Viso šito Lietuvoje neturime. Mes dažnai matome, kaip civilizuotą socialinį protestą valdžia bando kriminalizuoti, paversti riaušėmis. Pvz., valdant A. M. Brazauskui, vyko ūkininkų streikas. Ūkininkai važiavo su savo sunkiais traktoriais „Kirov“ prie plento. O kaip su jais elgėsi? Buvo keliamos kriminalinės bylos už riaušes su sunkiom pasekmėm.

Ispanijoje ūkininkai prie parlamento suveža tūkstančius tonų supuvusių pomidorų ir juos išverčia. Tačiau Ispanijos vyriausybė tokių ūkininkų veiksmų ne kriminalizuoja.

Mėginti kriminalizuoti civilizuotą socialinį protestą yra labai negeras recidyvas. Tai jau buvo klasinėje visuomenėje, kai už susirinkimus šaudydavo. Iš istorijos mename, kaip buvo Rusijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose, Vakarų Vokietijoje. Panašūs mėginimai yra grįžimas pusantro šimto metų atgal, todėl palinkėčiau mūsų valdžiai ir įtaką turintiesiems laikytis istorinės, politologinės, sociologinės išminties, persunktos humanistinėmis nuostatomis, socialinio solidarumo idėjomis ir vertybėmis. Socialinis protestas, įskaitant susirinkimą, kol nėra vandalizmo, kol niekas nežalojama, niekas negriaunama, niekas nedaužoma, yra socialiai reikšmingas ir visuomeniškai vertingas dalykas.

S.M.: *Jūs kalbate būtent apie kriminalizavimą. Pvz., vertinant pono D.Kuolio, pono R. Ozolo atvejus... Žmonės atsidūrė teismuose. Beje, Vilniaus apygardos teismas poną Kuolį išteisino. Tačiau pats faktas, kad žmonės yra teisiami, kad jie turi vaikščioti į teismus, ginti save, galbūt samdyti advokatus, turėti išlaidų, laiko sąnaudų, ar toks faktas nekelia nerimo?*

G.M.: Žinoma, žmonės išbalansuoja savo sveikatą. Tai yra didžiulė intervencija į privatų žmogaus gyvenimą, jo gyvenimo kokybę. Įsivaizduokite, kaip visa tai supurto šeimą, artimuosius. Žmogus privalo įrodinėti, kad žemė nėra lagamino formos. Tai visiška trivialybė. Naudodamasis proga, noriu padėkoti visiems, kad pilietininkams, bičiuliams, pavyko kad ir šlubuojančioje teisėsaugos sistemoje apginti savo teisėtus interesus.

Kalbinamas Tolerantiško jaunimo asociacijos valdybos pirmininkas Artūras Rudomanskis

S.M.: *Ponas Artūrai, mes kalbame apie susirinkimų*

laisvę Lietuvoje. Ar yra pakankamai geros sąlygos vykdyti akcijas, eitynes? Štai keletas pavyzdžių. Tautinio jaunimo atstovai kalba, kad negali nešini trispalvėmis žygiuoti Gedimino prospektu Kovo 11-ąją dieną dėl to, kad, motyvuojant įvairiomis priežastimis, jiems šiai eisenai yra siūlomos kitos gatvės. Būta ir kitų socialinių grupių, kurios taip pat ilgai derindavo ir negaudavo leidimų arba gaudavo leidimus eitynėms ne ten, kur norėjo. Kaip jums atrodo, ar Lietuvos sistema užtikrina susirinkimų laisvę?

Artūras Rudomanskis: Konstitucija kiekvienam šalies piliečiui ar jų grupėms garantuoja teisę į laisvus susirinkimus. Taikių susirinkimų laisvė yra fundamentali, ir kiekvienam asmeniui demokratinėje visuomenėje ji turi būti garantuojama. Tačiau, kaip jau pastebėjote iš tam tikrų įvykių, kai kuriose situacijose ši teisė yra varžoma, ir taikūs susirinkimai ne visada būna įgyvendinami arba neturi teisės būti įgyvendinami. Nors valstybė neleidžia, bet iš tikrųjų privalo netrukdyti rengti taikius susirinkimus. Jos pozityvi pareiga yra užtikrinti dalyviams tinkamą apsaugą susirinkimuose. Ši teisė nėra absoliuti. Ji gali būti varžoma dėl viešųjų interesų apsaugos arba jei tuose susirinkimuose ketinama daryti, daromi kitų asmenų teisių ar laisvių pažeidimai.

S.M.: *Dabar kalbama apie Kovo 11-osios ir Lietuvos tautinio jaunimo maršą Gedimino prospektu. Jis nėra pirmasis. Jau keli metai vyksta tokie maršai. Jūsų nuomone, ar proporcingas draudimas žygiuoti Gedimino prospektu siūlant perkelti šį maršą į Neries krantinę?*

A.R.: Mano nuomone, kiekvienam turėtų būti garantuojama teisė į susirinkimus. Ši teisė turi būti garantuojama ir „skustagalviams“, vadinamajam tautiniam jaunimui. Tačiau iš minėtos teisės kyla pareiga laikytis kitų Konstitucijos nuostatų ir šiai grupei, nes jų vardu rengiamos eitynės dažnai tampa savotiška priedanga Lietuvos nepriklausomybės, kurią švenčia visi Lietuvos piliečiai, vardu skleisti ir kurstyti neapykantą kitų šalies piliečių atžvilgiu. Pvz., skanduotas šūkis „Ein reichen Volk“, jei teko girdėti, reiškia „Lietuva lietuviams“ arba skanduotė „Graži Lietuva be rusų“ arba „Be žydrų, raudonų ir taboro čigonų.“ Tokie išsireiškimai iš esmės prieštarauja susirinkimų laisvei, nusižengia moralei, viešajai tvarkai, galima sakyti, varžo kitų asmenų teises ir laisves. Jeigu tų eitynių organizatoriai laikytųsi sąlygų ir nebūtų kurstoma neapykanta, o su visais piliečiais džiaugtųsi šalies nepriklausomybe, tai aš manau, kad jokiais būdais neturi būti varžoma jiems teisė eiti Gedimino prospektu, kaip kad padaryta galbūt šiuo atveju.

S.M.: *Supratome. Ponas Artūrai, man kilo klausimas: kai mes mėginame kažką varžyti, kyla toks ažiotažas, kad gaunamas priešingas rezultatas. Kiekvienais metais tautinis jaunimas rengia eisenas. Būna visokių vertinimų. Vienais metais jų šūkiu būna radikalesni, kitais metais – diplomatiškesni. Bet kai ši eisena neleidžiama, tema tampa labai aštri. Visi gali tvirtinti apie galimus teisės ribojimus. Kaip jums atrodo, ar draudimai, ribojimai nekursto ir ne-*

paaštrina situacijos? Juk tu nepasiekiami tikslų, kurių reikėtų siekti?

A.R.: Jei savivaldybė išduoda leidimus organizuoti grupėms, kurios elgiasi pagal įstatymų raidę, tai problemų nekylo. Tačiau teise rengti susirinkimus naudojasi ir tam tikros grupės. Jei žmogus, atsakingas už leidimų išdavimą, savavališkai nusprendžia, kuris sprendimas jam yra labiau tinkamas, tai jis gali nepaisyti ir teisės aktų. Ir taikiam susirinkimui jis gali neišduoti leidimo rinktis. Vis dėlto ribojimas bet kuriuo atveju turi išlikti. Mums gal neįprasta, nes manome, kad esame pasiekę tokį demokratijos laipsnį, kai galime reikšti absoliučiai bet kokią nuomonę, netgi tokią, kuri siūlo susidoroti su kitais žmonėmis, gyvenančiais mūsų valstybėje. Toks dalykas demokratinėje valstybėje nepateisinamas. Demokratinėje valstybėje turi būti užtikrinamos visų piliečių teisės ir jos negali būti suvaržomos.

S.M.: *Prisiminkime dar senesnę istoriją. Kalbame apie tautinį jaunimą. Tarsi kontrastas Lietuvoje buvo rengiamos seksualinių mažumų eitynės. Joms taip pat leidimas nebuvo duotas. Tik per teismą pavyko išsireikalauti, kad panašios orientacijos žmonės galėtų išeiti į gatves, rengti savo renginius. Ar jums neatrodo, kad tautinio jaunimo atstovai irgi kreipsis į teismą ir reikalaus lygiai tokių pačių teisių, kad jiems būtų leista eiti Gedimino prospektu? Ar neatrodo, kad po teismo sprendimo, kuris paneigė savivaldybės klerkų sprendimą, kažkas turėtų prisiminti atsakomybę, nes kažkas pažeidė visos grupės konstitucines teises? Gal jie galėtų netekti pareigų, gal reikėtų ieškoti kitų atsakomybės formų?*

A.R.: Manau, kai kuriose situacijose valstybės pareigūnai savivaldžiauja. Tačiau reikia atskirti du dalykus: kai rengiamas taikus susirinkimas netradicinės orientacijos žmonėms ir jame keliami tam tikrų teisių problema. Ir kitas susirinkimas, kuriame labai akivaizdžiai yra kovojama prieš tam tikrus asmenis, tai yra prieš tos pačios šalies piliečius. Kalbant apie netradicinės seksualinės orientacijos asmenų teisę į susirinkimus, tai ši teisė garantuojama ne tik Lietuvos įstatymais, bet ir tarptautinėje žmogaus teisių praktikoje. Pagrindiniai Lietuvos teisės aktai draudžia diskriminuoti asmenis dėl jų seksualinės orientacijos.

Tačiau, kaip paminėjote, netradicinės orientacijos asmenys, mėginami pasinaudoti konstitucine teise į taikius susirinkimus, dažnai susiduria su tam tikra organizavimo problema. Ši problema galioja ir „skustagalvių“ eitynėms.

S.M.: *Ponas Artūrai, gal tos masinės eitynės sukelia problemų ne todėl, kad jos vyksta, bet dėl jų sukeltos reakcijos visuomenėje? Jei žygiuoja tautinis jaunimas, tai tolerantiškas jaunimas su klouno nosimis daro savo piketus ir eskaluoja problemą. Gal čia slypi problema? Ne dėl to, kad trūksta vietos, bet mėginama užtikrinti tvarką tiesiog neeskaluojant šių dalykų. Kaip jums atrodo?*

A.R.: Iš esmės reikšti nuomonę yra viena, o galima fizinė reakcija į ją – kita. Organizuojamų „skustagalvių“

eitynių dalyviai grėsmę patys sau susikuria. Jei šalia kas ir protestuoja, tai tik taikus susirinkimas be jokio noro susidoroti fiziškai, siekiant tik atkreipti dėmesį ir parodyti, kad tuose susirinkimuose kitų žmonių teisių varžymas ir galbūt netgi noras su jais susidoroti nepriimtinas.

Kalbant apie homoseksualių žmonių ir jų teisių gynėjų ar rėmėjų eitynes, tai šiose eitynėse grėsmės nekylo, iš jos kitai grupei fizinio susidorojimo grėsmės nėra. Šalia buvo protestuojanti grupė, gal ir Kovo 11-osios... Būtent iš jų ir kyla fizinė grėsmė tiems žmonėms, todėl jiems reikalinga apsauga. Abiem atvejais apsauga reikalinga būtent nuo tų Kovo 11-osios eitynių dalyvių.

Kalbinamas Lietuvos tautinio jaunimo sąjungos vadovas Julius Panka

S.M.: *Jūsų nuomone, ar kitų metų kovo 11 dieną tautinis jaunimas žygiuos Gedimino prospektu Vilniuje?*

Julius Panka: Manau, kad tikrai žygiuos. Klausimas, turėsime ar neturėsime savivaldybės palaiminimą ar leidimą. Prognozuoti ganėtina sunku, bet kad tautinis jaunimas žygiuos, kaip ir kasmet Gedimino prospektu, tai pažadu.

S.M.: *Per tuos metus, kai vyko jūsų rengiamos eitynės, ar bent kartą buvo iškelta kokia nors byla dėl viešosios tvarkos pažeidimo? Gal kas nors kokį nusikaltimą padarė?*

J.P.: Tikrai ne. Net svarstant savivaldybėje, kurioje buvo mums atsakyta, kad neleis žygiuoti Gedimino prospektu, policijos atstovas pasakė, kad policija mums neturi jokių priekaištų. Organizatoriai visada susitvarko, nebūna jokių incidentų, policija neturi jokių nusiskundimų. Ir kitos savivaldybės institucijos neturi jokių priekaištų, nepaliekame po eitynių jokių šiukšlių, jokios netvarkos.

S.M.: *Tai kokios bėdos? Kodėl neleidžia?*

J.P.: Manau, tai valstybės sutotalitarėjimas. Mes žygiuojame atgal užuot žengę į priekį. Užuot skatinus pilietiško pasireiškimo, jie kaip tik slopinami. Visa, kas nėra „banketinis“ paminėjimas, ar oficialus paminėjimas su krašto apsaugos orkestru, reikia „išmesti į priemiesčius“, kad jokiū būdu nevyktų eisena pagrindine gatve. Manau, tai absurdas. Manau, kad gražu ir karinis orkestras, iš šventiniai banketai, bet vis dėlto nepriklausomybė, valstybės suverenitetas yra palaikomas tik piliečių iniciatyva.

S.M.: *Teko girdėti, kad jums vietos nepakako, nes pagrindinėje gatvėje numatyta kažkokia valstybinių institucijų atstovų, kariuomenės eisena? Ar centrinės gatvės turi būti skirtos tik valstybinių institucijų atstovams? Gal visuomenė, žmonės, kurie vedami tiesiog idėjų, niekuo neprastesni? Jums tokia mintis nekylo?*

J.P.: Piliečių iniciatyva yra sveikintinas dalykas, nes tai kyla iš pačios tautos. Pats Nepriklausomybės paskelbimo faktas nekilo banketinėse salėse. Jis gimė tautos

apsisprendimu, Baltijos kelyje, Sąjūdžio mitinguose. Gal žiniasklaidoje mažai minima, tačiau esame pasirengę derėtis su savivaldybe. Tarkim, nesakome, kad mums reikia 16 valandą, jei tuo metu ten vyksta svarbus renginys. Dėl to mes net nenorime derėtis. Esame pasirengę prisitaikyti, pasirinkti tą dienos laiką, kai tik bus laisva valanda. Mes ir tai siūlėme. Tačiau mums buvo atsakyta su labai arogantiška šypsena, kad visą dieną vyks renginiai ir nebus nei pusvalandžio, net laisvos minutės tokiai piliečių iniciatyvai.

S.M.: *Ne paslaptis, gal valdininkijos dalis nuogaustauja dėl akcijų militarizavimo - matome tautinį jaunimą su tam tikra atributika. Gal tai kelia tam tikrą nerimą, kad įvyks kažkokie neramumai? Gal bus kitos atskiros socialinės grupės, kurios mėgins tuos neramumus eskaluoti? Gal tai nesaugu aplinkiniams? Kaip jums atrodo?*

J.P.: Nemanau, kad čia esama kažkokio nesaugumo. Eisenoje dalyvauja labai įvairūs žmonės. Bet dalyviai yra susipratę žmonės. Kai kurios grupės kasmet mus mėgina išprovokuoti. Joms gal būtų gerai, jei Nepriklausomybės dieną įvyktų riaušės, kaip įvyko kaimyninėje Lenkijoje. Bet mūsų eitynių dalyviai yra susipratę, niekada nepasidavė jokioms provokacijos. Kitas dalykas, pagrindinė mūsų simbolika yra mūsų trispalvė. Po šia vėliava mes vienijamės ir švenčiame. Kitų organizacijų ar subkultūrų simbolikos yra pačios įvairiausios. Mūsų eitynėse dalyvauja jaunimas, moksleiviai, studentai, kurie 1999 metais dar nebuvo gimę, pagyvenę, gerbtini žmonės. Kiekvienais metais dalyvauja bent po keletą Nepriklausomybės akto signatarų. Tai yra būtent tie žmonės, kurie iškovojo šią šventę, kurie pasirašė Nepriklausomybės aktą rizikuodami savo gyvybėmis, nes tuo laiku Lietuvoje dar buvo sovietinė kariuomenė. Taigi jie dalyvauja, žygiuoja su mumis, palaiko šią idėją. Visų pirma tai jų šventė ir visų Lietuvos žmonių šventė.

S.M.: *Ne paslaptis, kad tautinis jaunimas kandidatavo ir Seimo rinkimuose. Gal bėda ta, kad jūsų politinė jėga nėra pakankamai įtakinga ir į jus žvelgiama kaip į tam tikrus konkurentus. Jums davus pasireikšti, kituose Seimo rinkimuose žmonės gali palaikyti tautines jėgas. Jūs neįjaučiate, kad esate diskriminuojami?*

J.P.: Aš neatmetu tokios galimybės. Problemos prasidėjo tada, kai Vilniaus m. savivaldybės renginių komisijai pradėjo vadovauti Lenkų rinkimų akcijos atstovai. Bet mūsų renginys kovo 11-ąją dieną yra labiau pilietinis nei politinis. Jo nėra vienais metais neuzurpavo jokia politinė jėga. Jame dalyvauja tikrai įvairių partijų atstovai. Mes kviečiame visus dalyvaut, ir šis renginys niekada netaps politiniu. Jis yra visų Lietuvos patriotų, visų piliečių, kuriems brangi ši šventė.

Kalbinamas Lietuvos žmogaus teisių asociacijos pirmininkas Vytautas Budnikas

S.M.: *Yra dvi priešingos barikadų pusės. Mes žiūrime į Jungtines Amerikos Valstijas, į visuomenę sukrėtusį šaudymą mokyklose. Prie Baltųjų rūmų spontaniškai susirenka masės žmonių, kurie protestuoja prieš pernelyg liberalų ginklų pardavinėjimą, protestuoja, kad nėra užtikrinamas vaikų saugumas mokyklose, nėra efektyvios apsaugos. Tai viena pusė.*

Kita pusė – mūsų kaimynė Rusija, kurioje priimtas įstatymas, pagal kurį baudos už nesankcionuotų mitingų rengimą 10 kartų didesnės nei buvo anksčiau, numatyta raali laisvės atėmimo bausmė. Štai Lietuva yra tarp šių dviejų priešybių. Į kurią pusę, jūsų nuomone, labiau ji krypta?

Vytautas Budnikas: Malonu, kad šiuo metu bent šiek tiek pataisytas Susirinkimų įstatymas. Ankstesnė redakcija buvo artimesnė Rytų pusei. Nors ir kiek liberalizuotas, šis įstatymas varžo piliečių teises, nes jame yra daug biurokratinių kliūčių. Pvz., reikalavimas prieš 5 darbo dienas pranešti apie rengiamą susirinkimą, suderinti jo vietą, laiką ir pan. Demokratinėje valstybėje turėtų būti informuojama prieš nustatytą laiką apie mitingą ar susirinkimą ir jokio derinimo nereikėtų, nes piliečiai naudojami konstitucinėmis susirinkimų teisėmis ir laisvėmis, kurioms neturėtų būti jokių suvaržymų. Atrodytų, Susirinkimų įstatyme yra visiškai "nekaltų" procedūrinių dalykų, bet kai šios nuostatos pradedamos nagrinėti teisme, piliečiai dėl jų labai kenčia. Mes įsitikinome, kaip buvo pasielgta su Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarais. Nors signatarai buvo teisūs, savivaldybė ir policijos pareigūnai juos tšė po teismus.

S.M.: *Susidaro ta tikra teisinė kolizija. Ar galima žmones bausti, jeigu vyksta mitingas, susirinkimas, kurio metu kyla riaušės, gadinamas turtas, skanduojami kokie nors tautinę neapykantą skatinantys šūkiai. Už tokią veiklą, be abejonės, galima bausti. Tam yra numatyti Baudžiamojo kodekso straipsniai. Tačiau jei susirinko žmonės taikiai pastovėti su žvakutėmis... Ar tai pavojinga visuomenei? Ar dėl to reikėtų numatyti kažkokią atsakomybę?*

V.B.: Manau, pranešti apie susirinkimą, suderinti jo laiką yra logiška. Žmonės, kurie rengia mitingus, privalo informuoti teisėtvarkos pareigūnus, kad šie imtųsi apsaugos jų atžvilgiu, nes gali atsirasti ir provokatorių. Taigi pranešti apie susirinkimą, matyt, reikėtų. Tačiau bausti už tai, kad surengi susirinkimą, bet įstatymų pažeidimų neįvyko, tai akivaizdus valstybės galios prieš pilietį deklaravimas. Suprask, tu kažką pažeidei, ir nors nieko neįvyko, mes tave teisme ir nubausime, kad kiti bijotų.

Prisimenu signatarų teismus. Mitingai, kuriuose jie dalyvavo, vyko taikiai, gražiai ir taikiai. Tačiau jiems teko minti netgi apeliacinės instancijos teismų slenksčius. Tai nepateisinama. Noriu pridurti, kad Europos žmogaus teisių praktikoje šie dalykai išnagrinėti gana detalčiai. Europos žmogaus teisių teismas yra nurodęs, kad negalima drausti susirinkimų net jei galima tikėtis priešingų pažiūrų ir nuomonių susidūrimo, nebent jei policija turi duomenų, kad susirinks ginkluoti žmonės, kad ketinama imtis

smurto veiksmy. Tačiau tai, kad susidurs priešingų pažiūrų žmonės, negali būti pagrindas riboti susirinkimų laisvę. Atvirkščiai, EŽTT nurodo, kad tokiu draudimu piliečiams būtų užkirsta galimybė išgirsti skirtingus požiūrius ir nuomones. Štai kaip nurodo Europos žmogaus teisių teismas. O Lietuvoje, vos tik kažkas sukrebžda, sakoma, jog kilo grėsmė visuomenei. Tuo tarpu žmogaus teisių gynėjai jokių realių grėsmių visuomenei neižvelgia. Tai tik valdžios noras valdyti situaciją, kontroliuoti visuomenę, ir tiek.

S.M.: *Seksualinių mažumų eitynes surengti nebuvo leista, tik teismo sprendimu pavyko šią teisę iškovoti. O kas, jeigu tų eitynių būtų daugiau? Sako, širdininkai irgi surengtų eitynes... Gal eitynių Lietuvoje yra per mažai? Jei studentai, pensininkai, įvairių profesijų atstovai išeitų su savo bėdomis ir viešai žmonės tai pamatytų, jei tai būtų žiniasklaidoje nušviesta, gal ir problemos greičiau spręstųsi, gal ir valdžios atsakomybės rastųsi daugiau?*

V.B.: Čia ir slypi pagrindinė problema, visuomenės pasyvumas arba, tiksliau tariant, pilietinės visuomenės nebuvimas. Nesutikčiau su kai kurių piliečių nuomone, kad reikia drausti gėjų eisenas. Tiek gėjai, tiek kitos žmonių grupės gali reikalauti savo teisių. Jei piliečiai aktyvūs, jiems nedraudžiama rengti analogiškas eisenas, kaip, tarkime, Prancūzijoje buvo rengiamos tradicinių šeimų demonstracijos. Tai atskleidžia piliečių poziciją vienu ar kitu klausimu. Suteikime kiekvienam teisę susirinkimuose taikiai išreikšti savo įsitikinimus ir pažiūras, šios išraiškos nedrauskinge. Bet jei, tarkime, kažkas draudžia surengti Kovo 11-osios eitynes, tai neabejotinai turi būti laikoma pažiūrų laisvės ribojimu ir piliečių diskriminacija. Valstybei to nederėtų daryti. Piliečiai gali pasinaudoti teise rengti mitingus ir taip ginti savo pažiūras. Mes matome, kaip visa tai vyksta Europos šalyse - piliečiai eina į demonstracijas. Neagituoju, kad to turime siekti, tačiau susirinkimų laisvė yra neblogas saugiklis nuo valdžios savivalės. Žmonių susirinkimai verčia valdžią nenuolti nuo savo piliečių, nuo visuomenės. Neretai valdininkams, užsisėdėjusiems kabinetuose, susidaro įspūdis, kad piliečiai labai patenkinti gyvenimu, nors realybė yra visiškai kitokia.

S.M.: *Kada mes galime kalbėti apie diskriminaciją? Juk siekiama ne uždrausti eitynes, bet perkelti jas į kitą, nepatogią vietą. Pirmą kartą toks klausimas iškilo po riaušių prie Seimo rūmų. Vėliau mitingus rengti prie Seimo rūmų niekam nebuvo leista. Jie buvo perkelti į automobilių stovėjimo aikštelę su atitvarais. Nuo šiol prie Vyriausybės rūmų itin sunku gauti leidimą mitingui. Ar tai, kad negalima mitinguoti kur nori, vadinsime diskriminacija?*

V.B.: Valdžia turi teisę įvairiai riboti susirinkimų laisvę. Bet valdžia turi ribojimus motyvuoti. Turi būti aišku, kodėl vieniems šioje vietoje mitinguoti negalima, o kitiems galima. Dabartinėje įstatymo redakcijoje numatyta, kas turi pirmumo teisę surengti renginį. Tai švenčių organizatoriai - valstybės ir savivaldybės institucijos. Galbūt šiuo pretekstu valdžia gali kažkam ir neleisti surengti eiseną ar

mitingą. Tačiau visiškai neleisti jų rengti prie valdžios įstaigų draudžia įstatymas, kuris nustato, koku atstumu gali būti rengiami panašaus pobūdžio susirinkimai. Todėl tam tikroje vietoje neleisti nėra pateisinama priežastis vien dėl to, kad kažkas kažkam nepatinka. Valdžios teisė drausti nėra absoliuti.

S.M.: *Žmonės nebijo būti politiškai aktyvūs. Bėda ta, kad jie tiesiog mato, kaip policijos pareigūnai filmuoja demonstrantus, fiksuoja įvykius, o labai dažnai įvairiose demonstracijose būna ir kontraversiškos reputacijos žmonių. Todėl net jei ir palaikau tą idėją, bet vien dėl to, kad būsiu užfiksuotas ir dar su žmogumi, kuris stovės šalia manęs su abejotina atributika, geriau liksiu pasyvus. Juk kam man to reikia?*

V.B.: Taip, žmonės baiminasi to, apie ką jūs kalbate. Kita vertus, noriu pasakyti komplimentą teisėjams. Teko dalyvauti signatarų ir profesoriaus P. Gylio, bylose. Juos teismai išteisino. Tiesa, pirmosios instancijos teismo nutartis dėl kaltinimų signataras buvo skundžiama apeliacinės instancijos teismui. Ir esame įsitikinę, jog tai buvo daroma ne policijos, o politikų iniciatyva, nes būtent politikai manipuliuoja teisėtvarkos pareigūnais. Tačiau teismai priėmė sprendimus, kurie mus labai džiugina. Tai geras signalas ir piliečiams, kad šie nebijotų dėl savo teisių, kad pareigūnų filmavimu arba administracinės teisės pažeidimų protokolų surašymu dar nepadedamas galutinis taškas, kad žmonių teises dar gina ir teismai.

Laimėjus bylą signataras sakiau: jūsų pilietinė pareiga pateikti ieškinius pareigūnams ar savivaldybei, kuri pažeidė jūsų teises, sutrikdė jūsų normalų darbą, nes turėjote vaikščioti po teismus ir dėl to patyrėte daug nepatogumų, turėjote išlaidų. Jūsų ieškiniai būtų tarsi prevencija, kad ateityje tokie dalykai nesikartotų.

Sudvejota teikti ar neteikti tokius ieškinius. Ir manau be pagrindo. Nors vieną litą būtų reikėję prisiteisti tam, visuomenė suprastų, jog nedera bijoti. Deja, nuolatinė baimė yra totalitarinės visuomenės paveldas, tapęs netgi lietuvių mentaliteto dalimi.

Žinių radijas, 2012 m. gruodžio 18 d

**To the President of the Republic of Lithuania
To the Seimas of the Republic of Lithuania
To the Government of the Republic of Lithuania
To the Media**

STATEMENT OF LITHUANIAN HUMAN RIGHTS ASSOCIATION

4 April 2013
Vilnius

Regarding judges of the European Court of Human Rights

The Republic of Lithuania decided to propose a doctor of science of Mykolas Romeris University, a graduate of Vilnius university, who successfully pursued a course of study at Oxford University, international and European Union law scholar and human rights activist professor dr. Ignas Vėgėlė as a candidate for the post of a judge of the European Court of Human Rights (ECHR).

However, as this information has become public, the Lithuanian Gay League (LGL) opposed the mentioned candidacy since I. Vėgėlė has had earlier expressed his allegedly negative attitude towards rights of transsexuals. On this basis the Lithuanian Gay League appealed to the Council of Europe Parliamentary Assembly, the Prime Minister of the Republic of Lithuania and the Minister of Justice of the Republic of Lithuania.

Lithuanian Human Rights Association (LHRA) is certain that such actions of the Lithuanian Gay League breach constitutional rights to the freedom of speech and expression of Prof. Dr. Ignas Vėgėlė as well as of all citizens of Lithuania: a person has the right to have his own convictions and freely express them (Article 25 of the Constitution of the Republic of Lithuania).

It should be noted that in its statements the Lithuanian Gay League appeals to the rule of law and the principles of tolerance and pluralism, however, by its own actions this organization breaches the mentioned principles and contradicts their own statements. On many occasions the right to have and express beliefs was stressed by the ECHR and the Lithuanian Constitutional Court. ECHR qualifies the freedom of expression as one of the essential foundations of a democratic society and one of the basic conditions for its progress and for the development of each individual. ECHR emphasized that the freedom of expression applies not only to “information” or “ideas” that are favorably received but also to those that offend, shock or disturb the state or any sector of the population. Such are the demands of that pluralism, tolerance and broadmindedness without which there can be no “democratic society”. This means that every “formality”, “condition”, “restriction” or “penalty” imposed in this sphere must be proportionate to the legitimate aim pursued (*Handyside v. UK*, 1976). Overall, both the Constitution of the Republic of Lithuania (Article 25) and the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (Article 10) guarantee a person’s right to hold opinions and to express them freely, to seek, receive and impart information and ideas without any interference.

Consequently, the Lithuanian Gay League disfavors the candidacy of prof. I. Vėgėlė because of his public speeches, especially the ones on the transsexual rights. Moreover, because of public speeches on family topics Lithuanian Gay League disfavors other prominent public figures such as Irena Degutienė, Juozas Imbrasas, Andrius Kubilius, Nijolė Sadūnaitė, A. Ambramikienė, R. Baškienė, R. Šalaševičiūtė, E. Klumbys, priest R. Domeika, bishop S. Tamkevičius and others. Such negative approach gives the impression that the opposing organization has the right to challenge not only the legality and validity of candidates for election of a judge at the European Court of Human Rights but also other citizens’ rights and responsibilities arising from the Constitution of the Republic of Lithuania. Needless to say, that it fundamentally contradicts constitutional freedoms of Lithuanian citizens as well as principles of pluralism, tolerance and liberalism.

Lithuanian Human Rights Association notes that the ambition of certain organizations or groups to exploit exclusive rights to “unquestionable opinion” is contrary to the provisions of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the Constitution of the Republic of Lithuania.

Professor I. Vėgėlė is a lawyer and a member of the Lithuanian Helsinki Group, he used to defend and still defends human rights and freedoms. It should be noted that a prominent member of Lithuanian and international cultural com-

munity, one of the founders of the Lithuanian Helsinki Group prof. Tomas Venclova has said that „the key priority of the Lithuanian Helsinki Group was human rights, from which independence of a state, a full national life, the development of minorities, the freedom of conscience as well as the freedom of the traditional and non-traditional culture follow logically“. Therefore, there are neither legal nor moral grounds to question the humanity of the Lithuanian Helsinki Group members, including prof. I. Vėgėlė.

Lithuanian Human Rights Association supports the candidacy of Prof. Dr. Ignas Vėgėlė for the post of a judge of the European Court of Human Rights. The ambition of the Lithuanian Gay League to interfere with the process of Prof. Dr. I. Vėgėlė becoming an ECHR judge is a clear example of abuse of human rights and constitutional freedoms. Lithuanian Human Rights Association supports the choice of Her Excellency President Dalia Grybauskaitė, the Prime Minister Algirdas Butkevičius and the Justice Minister Juozas Bernatoniš to appoint the human rights activist professor I. Vėgėlė a candidate for election of a judge of the European Court of Human Rights.

We note that the Lithuanian Human Rights Association is a member of the European Association for the Defense of Human Rights (AEDH) and the International Federation for Human Rights (FIDH).

The document has been prepared by:

- Antanas Buračas - Founder of the Lithuanian Human Rights Association, academic at the Lithuanian Academy of Sciences, doctor habilis of economic sciences, professor at Lithuanian University of Educational Sciences;
- Bronislovas Genzelis - Doctor habilis of humanitarian sciences, professor, signatory of the Lithuania's Act of Independence;
- Petras Grėbliuskas - Member of a committee of the Lithuanian Human Rights Association, lawyer;
- Romualdas Ozolas - Philosopher, signatory of the Lithuania's Act of Independence, member of the Baltic Assembly (since its inception);
- Stanislovas Balčiūnas - Editor-in-Chief of series of monographs "Lietuvos valsčiai" [Lithuanian districts] (Press „Versmė" [Source]);
- Vytautas Budnikas - Chairman of the Lithuanian Human Rights Association, Editor-in-Chief of „Pozicija" [Position];
- Stasys Stunguryš - Member of Lithuanian Helsinki Group;
- Česlovas Ladukas - Doctor of social sciences, assoc. professor.

Document was approved by the LHRA Committee on 4 April 2013.

**Lietuvos Respublikos Prezidentei
Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkui
Lietuvos Respublikos Ministrui Pirmininkui
Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai
Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijai
Žiniasklaidai**

LIETUVOS PILIETINŲ VISUOMENINIŲ ORGANIZACIJŲ PAREIŠKIMAS

2013 m. kovo 11 d.
Vilnius

Dėl lietuvių kalbos vartojimo

Lietuvos visuomenėje didėja susirūpinimas dėl nuolatinių neapgalvotų Lietuvos valdžios atstovų siūlymų, prisidengiant žmogaus teisių problemomis, perversuoti asmenvardžių rašybą. Stebina ir nepagrįsti valstybės tarnautojų atsiprašymai už tariamai pažeidžiamas kitataučių teises, sudarant regimybę, kad yra nepagrįstos lietuvių pastangos išsaugoti

tautos nacionalinį orumą ir apginti savąją kalbą, vieną iš seniausių gyvųjų Europos kalbų. Politiniu ir ekonominiu požiūriu netoliaregiški yra politikų bei valdininkų (ypač Lietuvos kultūros viceministro E. Trusevičiaus) vieši pareiškimai įteisinti dvikalbius užrašus nacionalinių mažumų gyvenamose vietovėse bei vardų ir pavardžių rašymą nelietuviškais rašmenimis oficialiuose dokumentuose.

Asociacija nepartinis demokratinis judėjimas ir Lietuvos žmogaus teisių organizacijos pažymi, kad panašaus pobūdžio pareiškimai ir atsiprašymai ne tik žemina Lietuvos valstybę, bet ir kiršina tarpusavyje Lietuvoje gyvenančias tautas bei kursto nacionalinę nesantaiką. Be to, šie pareiškimai iš esmės prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, kurios I skirsnio 14 str. yra nurodyta, jog valstybinė kalba yra lietuvių kalba.

Asociacija nepartinis demokratinis judėjimas ir Lietuvos žmogaus teisių organizacijos taip pat atkreipia dėmesį į grėsmingai didėjantį LR Konstitucijos I skirsnio 14 str. nuostatos pažeidimų mastą: didžiuosiuose Lietuvos miestuose masiškai plinta svetimomis kalbomis ženklintos viešbučių, parduotuvių, užėigų iškabos ir kiti priešingi valstybinei kalbai žymėjimai, nevykdomi teismų sprendimai dėl neteisėtų gatvių užrašų lenkų kalba Vilniaus rajono gyvenvietėse, siauriamos lietuvių kalbos naudojimo sritys, blogėja bendras mokinių raštingumo lygis, smunka valstybinės kalbos vartojimo kokybė viešojoje erdvėje ir žiniasklaidoje.

Esminė aplinkybė, paskatinusi pilietines organizacijas kreiptis į valdžios atstovus, yra ta, kad įvairūs asmenvardžių pertvarkos autoriai neišmanydami arba sąmoningai nutyli politines, ekonomines ir kultūrinės pasekmes, kurios kultūrą pradėjus įgyvendinti jų siūlomus projektus:

-Pabrėžtinai vienos tautinės mažumos (lenkų) išskirtinumas gali sukelti nacionalinę nesantaiką ir nestabilumą visuomenėje. Logiška manyti, kad suteikus teisę lenkų tautinei mažumai rašyti asmenvardžius lenkų kalba, tokia pat teisė turės būti suteikta (ir jos bus teisėtai reikalaujama) kitoms nacionalinėms mažumoms, antraip šis išskirtinumas bus vertinamas kaip vienos tautinės grupės privilegija kitų tautinių grupių atžvilgiu, arba pastarųjų diskriminacija.

-Suteikus teisę visoms tautinėms grupėms rašyti sava kalba gyvenamąsias vietas bei vardus ir pavardes dokumentuose nelietuviškais (kol kas siūloma tik lotyniškais) rašmenimis, tektų papildyti lietuvių kalbos raidyną diakritiniais ženklais, kurių yra per trisdešimt. Pvz., rašant lenkų, vokiečių, vengrų, islandų, suomių ir kitomis kalbomis, reiktų lietuviškąją abėcėlę papildyti tokiais diakritiniais ženklais ą, æ, ć, é, ě, ħ, ł, Ń, ó, ø, õ, õ, ş, þ, ü, Ą, ł, ń, ś, w, ź ir kt. Tai susiję su nepateisinamai didelėmis valstybės išlaidomis keičiant įstaigų techninę ir duomenų bazes. Kita vertus, valstybės sveikatos apsaugos, teisėtvarkos, teismų institucijos, draudimo, bankų, notarų ir kitos įstaigos privalėtų užtikrinti piliečių teises gauti informaciją ir būti aptarnautiems pagal piliečių pateiktus dokumentus (nelietuviškais rašmenimis), priešingu atveju tarptautiniu lygiu būtų keliamas klausimas dėl Lietuvos valstybės priimtų įstatymų nesilaikymo ir negebėjimo užtikrinti savo piliečių teisių (jis ir dabar eskaluojamas).

Įvertinusios susidariusią situaciją, Asociacija nepartinis demokratinis judėjimas ir Lietuvos žmogaus teisių organizacijos konstatuoja:

1. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas 2011 m. gegužės 12 d. priimtu sprendimu byloje (*Malgožata Runevič-Vardyn*) nustatė, kad šiuo metu Lietuvos asmenvardžių rašymo tvarka civilinės būklės dokumentuose iš esmės nepažeidžia ES teisės.
2. 2009 m. lapkričio 6 d. Konstitucinio Teismo sprendimas Nr. 14/98 dėl asmenvardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase nuostatų išaiškinimo reikalauja visus vardus ir pavardes, nepriklausomai nuo asmens tautybės, rašyti lietuviškai. Originali forma kitos kalbos rašmenimis gali būti pateikta tik kaip papildoma informacija asmeniui pageidaujant.
3. Politikų sutarta išlyga, kad lenkų kilmės Lietuvos piliečiams bus taikomos lietuvių kalbos egzaminų lengvatos ir kiti trumpalaikiai politiniai sandėriai, diskriminuoja lietuvių ir kitų tautybių Lietuvos piliečius. Sukuriant teisę blogiau mokėti valstybinę kalbą, neleistina ribojamos lenkų tautybės piliečių galimybės siekti Lietuvoje valstybinės ir mokslo karjeros – dėl prasto valstybinės kalbos mokėjimo ateityje jiems būtų sunku konkuruoti Lietuvos mokslo įstaigose ir valstybės tarnyboje.
4. Vardų ir pavardžių rašymas dokumentuose nelietuviškais rašmenimis sukeltų sunkiai numatomus ekonominius ir socialinius padarinius – pareikalautų nepagrįstų valstybės finansinių išteklių, pakenktų Lietuvoje gyvenančių tautų tarpusavio santykiams ir padidintų nestabilumą visuomenėje.
5. Pakeitus lietuvių kalbos vartojimą valstybinėse įstaigose, būtų padaryta žala net tik lietuvių kalbai, jos vartojimui, bet ir Lietuvos valstybei, nes tai sustiprintų jau dabar kylančias abejones dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos galiojimo.

Atsižvelgdamos į Lietuvos valstybės istorinę patirtį ir į tai, kas aukščiau išvardinta, Asociacija nepartinis demokratinis judėjimas ir Lietuvos žmogaus teisių organizacijos kreipiasi į LR Prezidentę, LR Seimą ir LR Vyriausybę:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje nurodyta, jog valstybinė kalba yra lietuvių kalba. LR Konstitucija buvo priimta referendumu 1992 m. spalio 25 d., todėl keisti Konstituciją sprendžiant esminius tautos būties klausimus galima tik referendumu, o sprendžiant asmenvardžių vartojimo nelietuviškais rašmenimis klausimą privaloma nenukrypstamai laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos (I skirsnio 14 str.) nuostatų ir 2009 m. lapkričio 6 d. LR Konstitucinio Teismo išaiškinimo (sprendimas Nr. 14/98).

2. Siūlome atkurti nacionalinius santykius koordinuojančią instituciją, kuriai būtų patikėti užsienio lietuvių ir tautinių mažumų reikalai, nes šiuo metu vykdoma atskirų ministerijų (Užsienio reikalų, Švietimo ir mokslo bei kt.) veikla nėra koordinuota, išsami ir neatspindi sudėtingų nacionalinių santykių problemų.

Europos Sąjungos institucijose, svarstant tautinių mažumų problemas, Lietuva įvardijama kaip viena tolerantiškiausių šalių. Tik atskirų politikų ambicijos ir negeranoriški tikslai siekia suteikti kuriai nors tautai išskirtinumą, o iš esmės sukiršinti tautas. Tad turime būti tolerantiški ir pakantūs, bet atidūs ir ryžtingi, kai sprendžiamas vienas iš esminių lietuvių tautos ir valstybės klausimų.

<i>Asociacijos nepartinis demokratinis judėjimas pirmininkas</i>	<i>Krescencijus Stoškus</i>
<i>Lietuvos Helsinkio grupės vardu</i>	<i>Stasys Stunguryš</i>
<i>Lietuvos žmogaus teisių asociacijos pirmininkas</i>	<i>Vytautas Budnikas</i>
<i>Lietuvos žmogaus teisių gynimo asociacijos pirmininkas</i>	<i>Romuladas Povilaitis</i>

Trumpai

Lietuvos Respublikos jūrinės istorijos ir kultūros klubo „BUDYS“, Lietuvos jūrinio paveldo tarybos, Lietuvos žaliųjų judėjimo, Vilniaus Pilaitės bendruomenės ir Lietuvos etnokosmologijos muziejaus atstovai kreipėsi į Lietuvos Respublikos Seimą siūlydami skirti Valstybinės kultūros paveldo komisijos nariais žinomus visuomenei specialistus Gražiną Drėmaitę, Jūrą Markevičienę, Vytautą Rubavičių ir Ingę Lukšaitę.

Šios paveldosaugos organizacijos pažymėjo, kad 2011 metais vykstant Valstybinės kultūros paveldo komisijos rinkimams Lietuvos Respublikos Seimo frakcijos vietoj visuomeninių organizacijų siūlytų kandidatų (G. Drėmaitės ir J. Markevičienės), teikė J. Glemžos, Z. Baubonio, A. Kuncevičiaus kandidatūras, nors pastarieji asmenys ne kartą buvo kritikuoti dėl jų viešųjų ir privačių interesų paaiškinimo bei sisteminio kultūros paveldo naikinimo.

***

Lietuvos žmogaus teisių asociacija ir Lietuvos žmogaus teisių gynimo asociacija parėmė Gražinos Drėmaitės, Jūratės Markevičienės, Vytauto Rubavičiaus ir Ingės Lukšaitės kandidatūras į Valstybinės kultūros paveldo komisiją.

***

Lietuvos žmogaus teisių asociacija kreipėsi į Seimo Pirmininką, Seimo Sveikatos reikalų komitetą ir Seimo narius dėl to, kad svarstydami valstybės alkoholio ir tabako politikos klausimus į Seimo ir jo komitetų posėdžius nebekviečia Nacionalinės žalingų įpročių prevencijos tarybos, Lietuvos blaivybės draugijos „Baltų ainiai“ taip pat

draugijų „Branda“, „Optimalietis“ ir „Kur tas šaltinėlis“ atstovų. Toks valstybės požiūris į minėtas organizacijas kenkia jų veiklai, prestižui, žlugdo jas ir pažeidžia piliečių konstitucines teises dalyvauti valstybės valdyme.

***

Lietuvos žmogaus teisių asociacija kreipėsi į Valstybinę Vilniaus Gaono žydų muziejų prašydama įrengti atskirą Lietuvos Helsinkio grupės (LHG) steigėjų darbų ekspoziciją.

LHG 1976 m. įkūrė žymūs to meto disidentai ir kovotojai už žmonių teises Viktoras Petkus, Eitanas Finkelšteinas, Karolis Garuckas, Tomas Venclova, Ona Lukauskaitė-Poškienė. LHG veikla turėjo didžiulę įtaką buvusios SSSR ir daugelio Rytų Europos valstybių demokratijos raidai bei visos Europos žmogaus teisių istorijai. Tai buvo pats aktyviausias iš visų disidentinių judėjimų Sovietų sąjungoje.

***

Žinomas skulptorius Vladas Kančiauskas sukūrė Viktoro Petkaus bareljefą, kuriuo ketinama pažymėti namą Akmenų g. Nr.1 Vilniuje (jame gyveno Viktoras Petkus) ir Viktoro Petkaus vardu pavadintą Raseinių miesto gimnaziją. Deja, mūsų valstybėje ne tik kultūrai, bet ir viskam, kas susiję su tautos istorine atmintimi, nuolat stinga lėšų. Todėl skulptorius laukia paramos iš žymių Lietuvos verslo organizacijų, žinomų pavienių mecenatų.

Redakcijos adresas: Laisvės pr.60, LT-05120 Vilnius

Tiražas 500 egz. Spausdino „Ūlos tėkmės“ spaustuvė.

Leidžia Lietuvos žmogaus teisių asociacija

Laisvės pr.60-302, LT-05120 Vilnius. El.paštas: komitetas@lzta.lt; www.lzta.lt